

Docentenhandleiding lesmateriaal Leve Nederland?!

Onderstaande werkvorm is een *preview* van het lesmateriaal dat door ProDemos wordt gemaakt in het kader van het tweehonderdjarig bestaan van het Koninkrijk der Nederlanden. ProDemos maakt materiaal voor maatschappijleer op vmbo, havo en vwo. De onderstaande werkvorm is gericht op vmbo-gl/tl. Het materiaal zal in zijn uiteindelijke vormgeving na de zomer beschikbaar zijn. U kunt het bestellen via www.prodemos.nl/200jaarkoninkrijk

Korte beschrijving van de werkvorm

In deze werkvorm krijgen de leerlingen 13 kaartjes waarop elementen staan die een rol hebben gespeeld bij het tot stand komen van de Nederlandse identiteit. De leerlingen leggen de kaartjes op drie stapels, en bepalen op die manier of een element heel belangrijk, een beetje belangrijk of niet belangrijk is (geweest). Dat gebeurt voor de nationale identiteit in de periode 1813-1940 en de identiteit van de leerlingen nu. Daarna worden die periodes in een onderwijsleergesprek met elkaar vergeleken.

Leerdoel

Leerlingen leren welke factoren invloed hebben (gehad) op de vorming van de Nederlandse identiteit.

Duur

50 minuten (evt. uitloop naar een blokkuur)

Benodigheden

Voor ieder groepje een set blauwe kaartjes en een set gele kaartjes. U vindt ze verderop in dit document. Op de kaartjes staan de volgende teksten:

1. Pamfletten.
2. Wegen, spoorlijnen, kanalen en communicatienetwerken
3. De ANWB en de VVV
4. Gemeenschappelijke munt
5. Een vijand
6. Geloof
7. Onderwijs en taal
8. De dienstplicht
9. Volkslied, vlag, nationale feestdagen en monumenten
10. Sportwedstrijden
11. Nationale politiek
12. Massamedia
13. Contacten op je werk, in de buurt, vereniging en vriendenkring

Handleiding

1. Maak groepjes van vier leerlingen.
2. Geef elk groepje een stapel van 13 blauwe kaartjes met daarop de begrippen.
3. Vraag de leerlingen om voor de burgers in de 19^e en begin 20^e eeuw te bepalen welke elementen ervoor zorgden dat mensen zich 'Nederlands' voelen. Vertel de leerlingen dat ze de begrippen moeten verdelen over drie stapeltjes: *heel belangrijk, een beetje belangrijk en niet belangrijk*.
4. Laat de leerlingen voor twee blauwe kaartjes op het stapeltje 'Heel belangrijk' opschrijven waarom die volgens hen zo belangrijk waren.
5. Bespreek het eerste deel van de werkvorm na met behulp van het antwoordmodel (dat u vindt op de laatste pagina's van dit document). Laat leerlingen vertellen welke elementen belangrijk waren en geef aan of dat ook echt zo was. In de handleiding kunt u vinden welke elementen in welke periode het belangrijkste waren. Natuurlijk is daarover enige discussie mogelijk.
6. Vraag de leerlingen voor hun eigen identiteit nieuwe stapels te maken, maar dan met de gele kaartjes. Dus: welke factoren zijn van invloed op hun eigen identiteit?
7. Laat de leerlingen voor twee factoren op het stapeltje 'Heel belangrijk' opschrijven waarom die zo belangrijk voor hun identiteit zijn.
8. Bespreek daarna het tweede deel van de werkvorm na. Per groepje kunt u één of twee belangrijke factoren laten bespreken. Hierbij kunt u de leerlingen wat meer hun 'eigen verhaal' laten vertellen.
9. Bespreek daarna na wat er veranderd is tussen de negentiende eeuw en nu. Welke factoren zijn meer of minder belangrijk geworden?

Leerlingenmateriaal

Op de volgende pagina's vindt u de uitleg voor de leerlingen en de kaartjes. Kopieer de kaartjes op blauw en geel papier en knip ze uit. Elk groepje krijgt een stapel gele en een stapel blauwe kaartjes.

Leve Nederland?!

Na de Franse Bezetting van 1795 tot 1813 moest van Nederland een staat worden gemaakt die een eenheid zou vormen. Nederland leek tot de Franse bezetting op een grote hoeveelheid losse puzzelstukken. Het samenvoegen van die stukken was niet makkelijk. Door de grote verschillen tussen de mensen in het land was van een nationale identiteit nog geen sprake. Met *nationale identiteit* bedoelen we dat mensen zich verbonden voelen met hun land en met de andere inwoners van hun land.

1. Welke factoren dragen bij aan het ontwikkelen van een nationale identiteit?

Verdeel de blauwe kaartjes over drie stapels: 'heel belangrijk', 'een beetje belangrijk' en 'niet belangrijk'.

2. Kies twee kaartjes van de stapel 'heel belangrijk'.

Leg uit waarom waren deze factoren zo belangrijk waren voor de ontwikkeling van een nationale identiteit.

3. Welke factoren dragen bij aan jouw eigen identiteit?

Verdeel de gele kaartjes over drie stapels: 'heel belangrijk', 'een beetje belangrijk' en 'niet belangrijk'.

4. Kies twee kaartjes van de stapel 'heel belangrijk'.

Leg uit waarom waren deze factoren zo belangrijk waren voor de ontwikkeling jouw identiteit.

Pamfletten	Wegen, spoorlijnen, kanalen en communicatie- netwerken
De ANWB en de VVV	Gemeenschap- pelijke munt
Een vijand	Geloof
Onderwijs en taal	De dienstplicht

Volkslied, vlag, nationale feestdagen en monumenten	Sportwedstrijden
Nationale politiek	Massamedia
Contacten op je werk, in de buurt, vereniging en vriendenkring	

Antwoordmodel lesmateriaal Leve Nederland?!

Welke factoren dragen bij aan het ontwikkelen van een nationale identiteit?

De toelichtingen komen uit 'Identificatie met Nederland', een WRR-rapport uit 2007. Onderaan de toelichting wordt steeds een antwoord gegeven (niet belangrijk, belangrijk of heel belangrijk), maar deze antwoorden zijn voor discussie vatbaar.

1. Pamfletten

Toelichting 1 (vlak na 1813)

Na de Franse bezetting probeerde de elite in Nederland 'de beschaving' via pamfletten te verspreiden onder andere delen van de bevolking. Hoewel er in Nederland mede door de pamfletten een zeker gevoel van saamhorigheid heerste, was de werkelijkheid vaak ook anders. Het centrum lag in Holland, en daarbinnen telden vooral Den Haag en Amsterdam. Hoe verder een gebied daar vandaan lag, hoe minder belangrijk het was. (WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. P.68)

1813-1940: belangrijk

Heden: niet belangrijk

2. Wegen, spoorlijnen, kanalen en communicatienetwerken.

Toelichting 2 (19^e eeuw)

De verbeterde ontsluiting van grote delen van Nederland leidde tot een toename van geografische kennis en bekendheid met het land (Woud, A. van der (2006) *Een nieuwe wereld. Het ontstaan van het moderne Nederland*. P. 135) (WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. P.68)

1813-1940: (heel) belangrijk

Heden: (heel) belangrijk

3. Verenigingen als de ANWB en de VVV

Toelichting 3 (1883 en 1885 opgericht)

Deze verenigingen lokten mensen het land in om kennis te maken met de vele gezichten van Nederland, waarbij de heuvels van Limburg de grote attractie werden (Van der Woud 2006: 192). (WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. P.68)

1813-1940: belangrijk

Heden: niet belangrijk

4. Gemeenschappelijke munt

Toelichting 4

De introductie van nationale eenheden en verbindingen versterkte de mogelijkheid om een nationaal bewustzijn te ontwikkelen. Bijvoorbeeld tarieven, meeteenheden, de tijd, en spoorbreedtes of het gebruik van nationale munteenheden (de gulden). (WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. P.68)

1813-1940: belangrijk

Heden: minder belangrijk (de euro heeft de nationale munt vervangen)

5. Een gezamenlijke vijand

Toelichting 5

Na de afscheiding: Belgen gingen het nieuwe vijandbeeld bevolken, gevolgd door Duitsers die na de Duitse eenwording in 1871 als belangrijkste bedreiging voor Nederland werden gezien. En tegenwoordig?). (WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. P.69)

1813-1940: belangrijk

Heden: minder belangrijk (hoewel hierbij ook gedacht kan worden aan angst voor bijvoorbeeld Al Qaida)

6. Geloof

Toelichting 6

Limburg en Brabant hadden nooit volwaardig deel uitgemaakt van de Republiek en hun bevolking verschilde in religieus en cultureel opzicht sterk van de noordelijke Nederlanden (Van Doorn 1998: 19). Katholieken werden als 'halfburgers' of 'bijwoners' beschouwd. Katholieken hadden omgekeerd grote moeite met de symbolen en verhalen waarmee de Nederlandse natievorming werd verbeeld en ondersteund. Het op een voetstuk plaatsen van de hoofdfiguren uit het begin van de Tachtigjarige Oorlog lag bij hen gevoelig. Vooral de geuzen, die op wrede wijze priesters hadden vermoord, moesten het bij hen ontgelden (Grever en Ribbens 2007: 44). (WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. P.70)

1813-1940: niet belangrijk (religie was wel belangrijk, maar deze verdeelde de samenleving vooral)

Heden: belangrijk (Maar verschilt per persoon: voor veel mensen speelt geloof geen enkele rol, voor andere mensen is het een belangrijk onderdeel van de identiteit.)

7. Onderwijs en taal

Toelichting 7

Onderwijs brengt mensen afkomstig uit verschillende sociale groepen met elkaar in contact. Ten tweede speelt de overdracht van algemene kennis en vaardigheden een belangrijke rol. Bij het onderwijs gaat het om lezen en schrijven, rekenen en kennis van de wereld, de geschiedenis en het aanleren van normen om toegang te krijgen tot de nationale gemeenschap

De standaardisatie van taal en het staatsonderwijs was in heel Europa een belangrijke factor in het creëren van staatsburgers. In Nederland ging dat proces tamelijk probleemloos, omdat de taaldiversiteit niet zeer groot was, en ging de taal van de voorhoede, de bourgeoisie, als Algemeen Beschaafd Nederlands gelden (De Swaan 1996: 88). (WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. P.70)

1813-1940: heel belangrijk
Heden: heel belangrijk

8. De dienstplicht

Toelichting 8

Het leger brengt mensen afkomstig uit verschillende sociale groepen met elkaar in contact. Bij het leger gaat het verder vooral over het aanleren van discipline, gehoorzaamheid en loyaliteit. In het geval van oorlog is de nationale gemeenschap de eisende partij – sterven voor het vaderland is de ultieme bijdrage van de burger. Aanvankelijk was er in Nederland sprake van een klassendienstplicht, waarbij vermogende jongemannen een vervanger konden betalen die niet was ingeloot. Vanaf 1898 kende Nederland een persoonlijke maar geen algemene dienstplicht. Hoewel elke jongeman de plicht had om zich te komen melden, nam slechts een op de drie kandidaten daadwerkelijk dienst in het leger. De rest werd afgekeurd, vrijgesteld of uitgeloot. Deze gang van zaken duurde voort tot de afschaffing van de dienstplicht in 1996. Het opkomstaantal bleef vanaf 1900 altijd schommelen tussen de 30 en 40 procent. Van een nationale leerschool was dus nooit sprake. (WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. P.71)

1813-1940: belangrijk (dienstplicht speelt een rol voor 30/40 procent van de mannen)
Heden: niet belangrijk (dienstplicht afgeschaft)

9. Volkslied, vlag, nationale feestdagen en monumenten

Toelichting 9

Het Wilhelmus werd in de jaren dertig van de 20^e eeuw definitief als volkslied in gebruik genomen, ten koste van *Wien Neerlands Bloed*, dat in 1815 speciaal voor de stichting van Nederland gecomponeerd was, en ten gehore werd gebracht op officiële gelegenheden. Eveneens werd officieel vastgesteld dat de Nederlandse vlag rood-wit-blauw diende te zijn. De oranje baan, volgens sommigen nog verwijzend naar het koningshuis, moest verdwijnen. Deze ambiguïteit ten opzichte van het koningshuis – wel in het volkslied, niet in de vlag – is kenmerkend voor nationale symbolen.

Nederland kent eigenlijk maar twee echt nationale feestdagen, namelijk Koningsdag/Koninginnedag en Bevrijdingsdag. Koninginnedag dateert van het einde van de negentiende eeuw. De monarchie, waarvan de macht intussen al flink was uitgehold ten gunste van het parlement, kreeg een toen nieuwe betekenis als nationaal symbool en ontwikkelde zich tot kroon op de verzuiling. Dit kwam onder andere tot uitdrukking in een toename van volksfeesten rond het vorstenhuis. Een daarvan zou uitgroeien tot Koninginnedag, georganiseerd rondom Wilhelmina, die in 1898 op haar achttiende met veel symboliek, onder andere de introductie van de gouden koets, werd ingehuldigd.

(WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. P.77)

Percentages die zeggen zich wel eens een te hebben gevoeld met de andere

Nederlanders, per gelegenheid, situatie of aanleiding:

Bij een herdenking van de Tweede Wereldoorlog 74 %

Op Koninginnedag 56 %

(Bernts et al. (2007: 154) in WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. P.169)

1813-1940: niet belangrijk (of belangrijk, maar pas vanaf de 20^e eeuw) |
Heden: heel belangrijk

10. Sport

Toelichting 10

Percentages die zeggen zich wel eens een te hebben gevoeld met de andere

Nederlanders, per gelegenheid, situatie of aanleiding: Bij sportwedstrijden (bijv. van het Nederlands elftal of schaatswedstrijden) 67 %

(Bernts et al. (2007: 154) in WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. P.169)

1813-1940: niet belangrijk

Heden: belangrijk

11. Nationale politiek

Toelichting 11

Percentage van Nederlanders die zeggen zich wel eens een te hebben gevoeld met de andere

Nederlanders, per gelegenheid, situatie of aanleiding:

Bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer 38 %

Bij het referendum voor de Europese grondwet 37 %

(Bernts et al. (2007: 154) in WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. P.169)

1813-1940: niet belangrijk

Heden: niet belangrijk

12. Massamedia

Toelichting 12

Een mooi voorbeeld daarvan is de presentatie van de jonge prinses Wilhelmina aan het volk door middel van foto's, een strategie die ook in Groot-Brittannië gehanteerd werd (Grever en Ribbens 2007). De massamedia spelen aldus een cruciale rol, ze verspreiden beelden en verhalen en bemiddelen tussen de nationale gemeenschap en het individu (Morley 2001: 106). (WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. P.77)

1813-1940: niet belangrijk (belangrijk kan ook als antwoord. Vooral vanaf begin 20^e eeuw)
Heden: heel belangrijk (Denk aan TV-programma's waar veel mensen naar kijken, bekendheid van BN-ers etc.)

13. Contacten op je werk, in de buurt, vereniging en vriendenkring

Toelichting 13

Burgers die hun plek hebben gevonden – in werk, buurt, vereniging, vriendenkring – voelen zich meestal thuis in Nederland. Zowel Castells (2003) als Johnson (1993) wijst erop dat nationale identificatie tot stand komt *via* vele andere identificatieprocessen. (WRR (2007) *Identificatie met Nederland*. P.188)

1813-1940: (heel) belangrijk
Heden: (heel) belangrijk